

معرفی تعاونیهای مصرف و خدماتی کشور انگلستان

برگردان: محمد عظیمی

شرکت تعاونی خدمات خرده‌فروشی سی.آر.اس "CRS"^(۱)

تعاونی خدمات خرده‌فروشی وسیع‌ترین تعاونی مصرف مستقل در انگلستان است که فروش سالانه‌اش در سال ۱۹۹۴ معادل ۱۳۴۸۰۰۰۰۰۰ پوند بوده است. این مبلغ تقریباً ۲۰٪ کل خرده‌فروشی انگلستان را شامل می‌شود. این شرکت تعاونی در سال ۱۹۳۴ برای گسترش مبادلات تعاونی در بریتانیا و همچنین جهت کمک به شرکت‌های تعاونی ضعیف و نوپا بوجود آمد. اگر چه رشد این تعاونی عمدتاً از طریق جذب و خرید تعاونی‌های دیگر که دارای مشکلات مالی بودند حاصل شده است با این وجود در حال حاضر یکی از موفق‌ترین شرکت‌های تعاونی در سطح انگلستان می‌باشد.

سی.آر.اس گستره وسیعی از انواع فروشگاهها از غذاخوریهای کوچک سرپایی که بطور محلی سرویس‌دهی می‌کنند گرفته تا فروشگاههای عظیم لوازم خانگی که مشتریان فراوانی جلب می‌کنند را اداره می‌کند. فروشگاهها اسامی مختلف داشته و شامل فروشگاههای استاپ اند شاپ "Stop & Shop"، لئو "Leo"، پایونیر "Pioneer"، هوم وارد "Homeward"، لیونینگ "Living" می‌شوند. علاوه بر اینها در سال ۱۹۹۴، شرکت یکصد فروشگاه موسوم به «فروشگاههای ارزان

فروشی» را از بخش خصوصی خریداری کرد. از جمله آخرین اقدامات انجام شده، توسعه فروشگاههای تعاونی روستایی است که به خرده‌فروشی مواد غذایی پرداخته و کالاهای دیگر را به همراه مجموعه‌ای از خدمات در یک محل خاص گردآوری می‌کنند. اولین فروشگاه از این نوع در حومه شهر دانشگاهی کمبریج واقع شده است و دومین مورد که قرار است بزودی در کاردیف افتتاح گردد، طبق برنامه یکی از بزرگترین فروشگاههای سی.آر.اس "CRS" خواهد بود.

خدمات مربوط به کفن و دفن و تشییع جنازه، بخش مهمی از کسب و کار را به خود اختصاص می‌دهند و شرکت حدود ۵٪ از امور فوق را در سطح کشور انگلستان بعهده دارد و مطابق استانداردهای موجود سی.آر.اس "CRS" با داشتن ۲۵۰۰۰ کارمند و ۷۵۰ شبکه خرده‌فروشی کسب و کار عمده‌ای را تشکیل داده و نمونه زنده‌ای از دستاوردهای قدیمی‌ترین جنبش تعاونی جهان است.

تعاونی سی.آر.اس "CRS" که به عنوان یک سیستم خرده‌فروشی کار آمد و پویا شهرت یافته است با توفیق کامل در حال برآوردن نیازهای یک فضای کاملاً رقابتی خرده‌فروشی است، ضمن اینکه مصمم است میراث و ساختار تعاونی خود را حفظ نماید. گذشته از تجارت در سراسر انگلستان و ولز سی.آر.اس "CRS" یک شرکت تعاونی ملی کشور انگلستان است و این امر در ساختار

دمکراتیک آن مشهود است، به طوری که ۲۶ کمیته منتخب محلی وجود دارند که مسئول انتصاب هیئت مدیره هستند و منافع اعضای تعاونی را منعکس می‌کنند و سی.آر.اس "CRS" به عنوان یک تعاونی بر این باور است که دامنه مسئولیت‌هایش از محدوده مسؤلیت رقابیش در بخش خصوصی فراتر می‌رود و در نتیجه هر دو سال یکبار گزارش جامعی انتشار می‌دهد که در آن مشخص می‌کند چگونه تعاونی به نیازهای اعضا، مشتریان، کارکنان و جامعه پاسخ داده است.

بانک تعاونی^(۲)

بانک تعاونی با در اختیار داشتن نسل نوینی از کیوسک‌های بانکی و فروشگاههایی که بطور شبانه‌روزی و در ۳۶۵ روز از سال موجبات دسترسی مشتریان به امکانات بانکی را فراهم می‌آورند، در حال حاضر پیشرفته‌ترین شبکه توزیع تسهیلات و خدمات صنعت بانکداری را دارا می‌باشد. این مراکز بانکی ضمن دارا بودن ماشین‌های دریافت نقدی و سیستم خودکار سپرده‌گذاری امکان دسترسی مستقیم به خدمات بانک تلفنی را از طریق تلفن یا سیستم ویدئو، کنفرانس فراهم می‌آورند.

این قابلیت دسترسی به همراه محدوده وسیع تولیدات در سال ۱۹۹۴ با بکارگیری سیستم سرویس لول^(۳) «خدمات هماهنگ» امکان‌پذیر شد.

(بانک تعاونی تنها موسسه تهرتری در انگلستان است که دارای مواضع روشن اخلاقی می باشد.)

سیاست دوازده گانه اخلاقی بانک که اعلام می دارد بانک با چه اشخاصی معامله خواهد کرد و با چه کسانی وارد معامله نخواهد شد، تعداد کثیری از مشتریان جدید را بخود جذب کرده است. در سالهای اخیر بانک تعاونی معروفیتی بابت دست آوردهای ابداعی کسب نموده است که نقش آنرا غیر قابل رقابت می سازد. این بانک نخستین بانکی بود که مفهوم بانکداری آزاد به نفع مشتریان را ارائه داده به این نحو که حسابهای جاری آنرا همواره بستانکار نگه می دارد. و نیز اولین بانکی بود که در انگلستان به حسابهای جاری بهره می داد.

کارت اعتبار ویزا گولد "Visa Gold" این بانک هم اکنون به عنوان رایج ترین کارت از نوع خود در سراسر اروپا می باشد.

تعاونی اس.دبلیو.اس "SWS" (۴)

اس.دبلیو.اس "CWS" برجسته ترین

تشکیلات فعال در جنبش تعاون بریتانیا است که سابقه فعالیت آن به نیمه اول قرن نوزدهم بر می گردد و با به کارگیری ۳۴۰۰۰ نفر وسیع ترین تشکیلات تعاونی در سطح اروپا است. فروش کلی اس.دبلیو.اس "CWS" بالغ بر ۳ میلیارد پوند است و در ضمن مالک یک بانک و شرکت بیمه نیز می باشد.

سی.دبلیو.اس "CWS" در عرصه عمده فروشی

سی.دبلیو.اس CWS که در سال ۱۸۶۳ جهت برآوردن نیازهای تعاونی های مصرف تاسیس شده است مهمترین عرضه کننده کالاها و خدمات به شرکتهای خرده فروشی است و یکی از اصلی ترین فعالتهای آن، خرید، بازاریابی و اعطای نمایندگی پخش برای تعاونی های خرده فروشی مصرف است. از جمله این فعالتهای عرضه ۳۰۰۰ نوع فرآورده غذایی و غیر غذایی و گستره وسیعی از خدمات تخصصی و فنی به تمام تعاونیها است.

تعاونی سی.دبلیو.اس "CWS" در حیطه خرده فروشی

سی.دبلیو.اس "CWS" در وهله اول یک خرده فروش است که در آن هفت شرکت محلی دارای سیستم مدیریتی واحد متشکل شده اند و از طریق شبکه ای وسیع آن شامل سوپر مارکتهای عظیم و فروشگاههای رفاه، کالاهای مصرفی با کیفیت بالا از ۷۰۰ کانال توزیع می شوند.

درآمد سالانه ۲ میلیارد پوندی بیانگر حدود ۳۰٪ کل تجارت خرده فروشی تعاونی های کشور است. حدود ۲۰٪ کالاهای فروخته شده در سراسر کشور از طریق تعاونی سی.دبلیو.اس "CWS" می باشد.

فعالیت های متنوع تعاونی سی.دبلیو.اس "CWS"

در خدمات مربوط به کفن و دفن، تعاونی سی.دبلیو.اس "CWS" یکی از فعالان اصلی است که بیش از ۵۳۰۰۰ مورد از خدمات فوق را ارائه می دهد. و در بخش لبنیات تعاونی ۱۶۰۰ سرویس تحویل شیر دارد. گروه صنایع شیر تعاونی ۱۴۶ میلیون گالن شیر جمع آوری و فرآوری می نماید که طی این روند ۱۳۰۰۰ تن پنیر، ۲۳۴۰ تن کره و ۷۵ میلیون قوطی ماست تولید می شود. تعاونی سی.دبلیو.اس "CWS" با ۴۵۰۰۰ هکتار زمین زراعی در شمار بزرگترین مزرعه داران کشور محسوب می شود.

گروه های فروش سیار با داشتن حدوداً ۲۰۰ شعبه مشغول کار هستند و سی.دبلیو.اس CWS ۷۵ شعبه جهت خدمات چشم پزشکی دارد که در سال گذشته ۱۳۰۰۰۰ مورد آزمایشات پزشکی انجام داده است.

نگرش مسئولیت اخلاقی و اجتماعی در کسب و کار

سی.دبلیو.اس "CWS" مرکزی جهت رسیدگی به شکایات راجع به خدمات کفن و دفن ایجاد کرده است که این کار باعث رونق بیشتر خدمات فوق و ایجاد یک سیاست اصولی در زمینه مهندسی ژنتیک شده است. در داخل تشکیلات سی.دبلیو.اس "CWS"

سازمانی موسوم به گروه مسائل مصرف‌کنندگان تاسیس شده که هدف عمده آن مرور بر تمام فعالیتهای تعاونی از دیدگاه اخلاقی است.

اتحادیه تعاونی با مسئولیت محدود سی.یو.ال CUL^(۵)

این اتحادیه در راس هرم سازماندهی تعاونی‌های مصرف در بریتانیا است که کار هماهنگی اطلاع‌رسانی و مشاوره و وظیفه سخنگویی تعاونیهای عضو را بعهده دارد. حمایت جمعی و همکاری با دولت از طریق دفتر پارلمان و پیوستن به سازمانهایی از قبیل کنسرسیوم خرده‌فروشی بریتانیا، اتحادیه بین‌المللی تعاون و اتحادیه اروپایی تعاون امکان‌پذیر می‌گردد.

خدمات باعث آموزش می‌گردند و آموزش ارتباطات صنفی، تهیه و چاپ داده‌های آماری و مشاورات حقوقی و قانونی برای مصرف‌کنندگان بطور مرتب ارائه می‌گردد. از طریق حزب تعاونی مصرف‌کنندگان می‌توانند نظرات خود را اعلام نمایند.

عضویت در این اتحادیه در جهت تحقق نیازهای تعاونی‌های خرده‌فروشی از قبیل کو‌آپرتیو پرس، Co-Operative Press، سی.دبلیو.اس، CWS، سی.آی.اس، CIS، نشنال کو‌آپرتیو کمیست National Coop Chemist، شوپایر Shoefayer است. علاوه بر این از عضویت سازمانهایی که مسغول تعاونی‌های فعال در بخش‌های دیگر نیز هستند، استقبال می‌شود.

مهمترین خدمات اتحادیه که در قبال بخشی از حق عضویت اعضا ارائه می‌شود عبارتند از:

- حمایت از منافع تعاونی

تحقیق و موشکافی درباره قانونگذاری در سطح کشور و اروپا و تاثیر آن بر روی تعاونیهای و ارائه نتایج حاصله به دولت و مراجع دیگر در صورت لزوم.

ارتباطات صنفی

اتحادیه در مورد دستمزدها و شرایط کار به نمایندگی از طرف تعاونیها با اتحادیه‌های تجاری که نماینده اکثریت مطلق کارکنان جنبش تعاون است مذاکره می‌نماید.

اطلاعات

از طریق اطلاعات منظم و داده‌های آماری، اعضاء امکان می‌یابند که عملکرد گذشته و برنامه‌های آینده را بررسی کنند. اتحادیه همچنین بعنوان ناشر و کتابفروش عمل می‌کند تا بتواند آرمانهای تعاونی را به گوش عامه برساند و همچنین اتحادیه خود را نگهبان موزه پیشاهنگان راچدیل می‌داند، شهری که نهضت تعاون از آنجا برخاسته است.

امور قانونی و حقوقی

مشاوره در مورد موضوعات یاد شده و همچنین پیش‌نویس قوانین شرکت تعاونی توسط مرکز مشورتی اتحادیه انجام می‌شود که در ضمن مسئول مدیریت عمومی هم می‌باشد.

حزب تعاونی

حزب تعاونی ندای مصرف‌کننده را مستقیماً به گوش قانونگذاران کشوری یا اروپایی می‌رساند و نقش عمده ۲ آن هدایت نمایندگان بخش تعاون در پارلمان (پارلمان انگلیس و اروپا) و دیگر سازمانها و نهادهای محلی و دولتی است.

سی.آی.اس CIS^(۶) شرکت بیمه تعاونی

شرکت تعاونی و بیمه قدیمی‌ترین و یکی از وسیع‌ترین شرکتهای تعاونی بیمه در دنیا است که در سال ۱۸۷۶ توسط پیشگامان جنبش تعاونی بریتانیا تاسیس شده است و در ضمن یکی از مهمترین سازمانهای خدمات مالی در انگلستان می‌باشد که حدود ۴ میلیون مشتری دارد. سود کلی در سال ۱۹۹۴ مبلغ ۱۴۰۴۰۰۰۰۰۰۰ پوند بوده است. سی.آی.اس CIS بعنوان تنها بیمه‌گر تعاونی

انگلستان همواره خواهان اولویت دادن به منافع مشتریان خود بوده است. تمامی سود (بغیر از سود محدود پرداختی بابت سرمایه اسمی شرکت) در جهت منافع اعضاء مصرف می‌شود که این اعضاء در عین حال از خدمات سطح بالای یک شبکه ۷۰۰ نفری بهره‌مند می‌شود. این خدمات توسط افراد شبکه خدماتی مذکور و در خانه اعضاء ارائه می‌شود. در واقع این تعداد نیروی کار در نوع خود بیشترین تعداد در میان شرکتهای تعاونی در صنعت بیمه انگلستان است.

سی.آی.اس CIS سهم برجسته تثبیت شده‌ای از کل سهم بیمه عمر، بیمه خانه و بیمه خودرویی انگلستان را در دست دارد و دائماً در تلاش است تا خود را با نیازهای مشتریان وفق دهد. در سالهای اخیر سی.آی.اس CIS تبدیل به مهم‌ترین ارگان بیمه شده است. این شرکت از ساختمان ۲۵ طبقه‌ای ستادی خود واقع در مجتمع تعاونی منچستر شبکه وسیع شعبات و کارکنان خود را که جمعاً ۱۲۵۰۰ نفر هستند اداره می‌کند. این شرکت دارای سابقه عملکرد درخشان بوده و سرمایه‌گذاری سنگین در زمینه تکنولوژی معاصر انجام داده است. مشتریان نیز متقابلاً از سطح پایین هزینه‌ها و سطح بالای مدیریت و خدمات بهره‌مند می‌گردند.

سی.آی.اس CIS به پشتوانه میراث تعاونی خویش در صورت توان به یاری دیگر شرکتهای تعاونی می‌شتابد و از جنبش تعاون نیز در سطح بین‌المللی حمایت می‌کند.

1- CRS: Co-Operative Retail Services

تعاونی خدمات خرده‌فروشی

2- The Co-Operative Bank

3- Service Level

4- CWC: Co-Operative Wholesale Services

تعاونی خدمات عمده‌فروشی

5- CUL: Co-Operative Union Ltd

اتحادیه تعاونی با مسئولیت محدود

6- CIS: Co-Operative Insurance Society

شرکت بیمه تعاونی

در محلها و نواحی مجاور که بر معاملات آنها تاثیر می‌گذارد مورد بررسی و مطالعه دقیق قرار دهند.

محل فروشگاه

همانطور که همه شما می‌دانید مشتریان دوست دارند برای خرید کالاهای غیر مواد غذایی به بازارهای مرکزی و برای خرید مواد غذایی به نقاط نزدیک محل سکونت خود مراجعه نمایند هر کس که بخواهد فروشگاهش دایره دایره قرار گیرد باید این عوامل را مورد توجه قرار دهد و البته در میان بررسیهای دیگر پاسخ سوالات زیر را پیدا کند:

۱- فروشگاه تعاونی جدید، در شبکه فروشگاههای تعاونی ناحیه چه نقشی را به عهده خواهد داشت؟

۲- آیا فروشگاه تعاونی جدید سوپر مارکتی خواهد بود که مواد غذایی و کالاهای مختلف دیگر را عرضه خواهد کرد؟

۳- آیا سوپر مارکت اصلی خواهد بود و در یکی از محلات پرجمعیت تر ناحیه قرار دارد؟

۴- آیا فقط مواد غذایی خواهد فروخت و در محل کم جمعیتی از ناحیه قرار خواهد داشت؟

۵- در محلی که فروشگاه دایره خواهد شد مشتریان عضو شرکت تعاونی چه نوع افرادی هستند؟

۶- انتظار دارند چه نوع کالاهایی عرضه شود؟

۷- آیا مشتریان از لحاظ درآمد متوسط هستند یا پایین؟

۸- آیا این افراد از فروشگاههای سلف سرویس، کالاهای خود را تهیه می‌کردند؟

۹- تعداد اعضای ساکن در محل چه میزان و ظرفیت مصرف کل آنها چقدر است؟

۱۰- میزان خرید این اعضا از سایر فروشگاههای سازمان تعاونی چه مقدار بوده است؟

۱۱- میزان رقابت در محل چه مقدار است؟ رقبای قوی چه عواملی هستند؟ کالاهایی که عرضه می‌کنند چیست؟ سیاست فروش آنها چیست؟ اندازه فروشگاههای رقبای قوی چه میزان است؟

۱۲- وسایل و سیستم ارتباطی ناحیه چیست؟

۱۳- در آینده در نواحی مجاور چه فعالیت‌هایی صورت خواهد گرفت؟

۱۴- آیا ناحیه‌ای که فروشگاه در آن دایره خواهد شد قادر خواهد بود که مشتریان سایر نواحی را جلب کند؟

۱۵- مقدار خرده فروشی کنونی ناحیه چه میزان است؟

۱۶- ایستگاههای اصلی خطوط اتوبوسرانی ناحیه کجاست و در آینده در چه محل‌هایی خواهد بود؟

۱۷- محل‌های کنونی پارکینگ (توقف اتومبیل) و محل‌های آینده توقف اتومبیل‌ها کجا خواهد بود؟

۱۸- آیا امکان تغییر محل بازار به محل دیگری در آینده وجود دارد؟

۱۹- فروش فروشگاه‌هایی که می‌خواهیم تاسیس کنیم چه میزان خواهد بود؟

۲۰- این فروشگاه چه نوع کالاهایی عرضه خواهد کرد؟

۲۱- مشتریان چه نوع خدماتی را از ما انتظار دارند؟

در حالی که کلیه عوامل فوق را در نظر داریم، در عین حال در تصمیمات خود باید

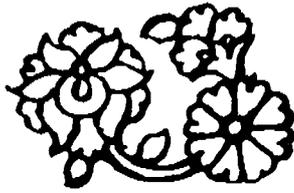
انعطاف پذیر باشیم تا بتوانیم داد و ستد فروشگاه و محیط داخلی را با عوامل و اوضاع متغیر وفق دهیم. البته باید در نظر داشته باشیم که کلیه پرسش‌های فوق پاسخ‌های ساخته و پرداخته ندارند. با برنامه‌ریزی دقیق و تجزیه و تحلیل نتایج حاصله از بررسی در امکانات و مطالعه در نقشه سیستم عبور و مرور می‌توان به طرق حل منطقی رسید. اهمیت کار در این است که از طریق اعضا و خانواده‌های آنها مشتریان دائمی را جذب کرده و بدین طریق فروش را بالا بریم. موضوع دیگری که لازم است در نظر داشته باشیم این است که در صورتی که نمی‌توانیم فروشگاه‌های دایره‌ای که از فروشگاه نیرومندترین رقیب بهتر نباشد، ارجح است که از اقدام به چنین کاری خودداری کنیم.

احتیاجات جا و فضای کار

قدم دیگری که در تاسیس یک فروشگاه جدید باید در نظر گرفته شود بررسی در احتیاجات جا و فضای کار خود بود. البته این یک بررسی مشکل است و تنها راه حل آن از طریق تجزیه و تحلیل و تحقیق و مطالعه در کار فروشگاه‌های بزرگ تعاونی دیگر است که می‌توانیم ضوابط و معیارهایی به دست آوریم. مثلاً می‌شود فضای معمول و استاندارد را برای فروش حبوبات، میوه‌جات، گوشت، کفش، پارچه در هر مترمربع به دست آورد. علاوه بر این می‌شود با مقایسه کالاهای مختلف ضوابط و معایری به دست آورد. مثلاً فروش رستوران به نسبت فروش اقلام غذایی و کالاهای دیگر خواهد بود.

بودجه سرمایه‌گذاری

پس از آنکه درباره جا و فضای کار و

در ظل توجهات باری تعالی عزم و قصد نگارنده سطور بر این است که با رهیافتی جامعه شناختی، کندوکاوی در آثار و احوال فیلسوف عالی مقام اقبال لاهوری نموده و در حد بضاعت علمی و تجربی، مخاطب را با جنبه‌های اجتماعی اندیشه و زندگی اقبال آشنا سازد.

زندگینامه اقبال

علامه محمد اقبال لاهوری به تاریخ ۲۲ فوریه سال ۱۸۷۶ میلادی (مطابق با سوم اسفند ۱۲۵۵ شمسی) در شهر سیالکوت پاکستان در میان خانواده متوسط الحالی بدنیا آمد و نورمحمد پدر وی در این شهر مشغول امور بازرگانی بود و به لحاظ علاقه زیادی که به امور روحانی داشت مرد بسیار متدینی شناخته می‌شد. وقتی اقبال به مرحله رشد رسید پدرش وی را به رسم معمول آن وقت برای آموختن قرآن به یکی از «مساجد» فرستاد. اقبال دوره تحصیلات مکتبخانه را طی کرد و بعد از آن وارد مدرسه ابتدایی شد. پس از طی دوره دبستان برای گذراندن دوره متوسطه وارد «اسکاج میشن کالج» گردید. و به سال ۱۸۹۵ (م.) اولین امتحان دانشگاهی را پس از طی دوره متوسطه برگزار نمود و برای کسب تحصیلات عالی رهسپار لاهور شد. لاهور مقارن این اوقات به سرعت رو به توسعه و ترقی گذاشته بود. اقبال در شهر لاهور تحت تاثیر و نفوذ «سرتوماس آرنولد» انگلیسی قرار گرفت. مصاحبت با سرتوماس آرنولد ذهن اقبال را به بهترین و شریفترین جنبه‌های فکر غربی هدایت کرده و در عین حال طرق جدید بحث و مطالعات دقیق و حساس را به او آموخت. اقبال به سال ۱۸۹۹ م. تحت تعلیم و ارشاد سرتوماس آرنولد به اخذ درجه فوق لیسانس (M.A) در فلسفه نائل گردید. از همین سال به استخدام دانشگاه درآمد و تا سال ۱۹۰۴ م. به تدریس تاریخ، اقتصاد، فلسفه و زبان انگلیسی پرداخت و آثاری را نیز ترجمه و تالیف نمود. در سال ۱۹۰۳ اولین کتاب خود را تحت عنوان «علم الاقتصاد»، به زبان

پررنگی

زندگی، آثار و اندیشه‌های اجتماعی

علامه محمد اقبال لاهوری

از: غلامرضا خوش‌فر

اشاره

«هنگامی یک انسان بزرگ را می‌شناسیم که موفق زیسته است، روح او را در کالبد خویش می‌دیم و با او زندگی می‌کنیم، و این ما را حیاتی دوباره می‌بخشد»

شاندل «دفترهای سبز»

علامه اقبال لاهوری (۱۸۷۳-۱۹۳۸) در نقطه عطفی از خط نواندیشی اسلامی و تجدد تفکر دینی مسلمین ایستاده است. آنچه که عظمت و ابهت و ارزش اقبال و آثارش را بیشتر می‌کند، همانا نظرات سیاسی تربیتی و بالخصوص اجتماعی او و تعلق شدیدش به دین اسلام است. و پیامی که اقبال برای مسلمانان جهان مبنی بر تجدید حیات آنان دارد، عظمت و اهمیت مشرب روحانی او را روشن می‌سازد. اقبال در حقیقت منادی «خودی» است. فلسفه خودی (خویش‌اتکایی) اقبال تنها علاج تعمیر و استحکام شخصیت افراد استعمار زده شرقی است که برپایه‌های اسلام و فرهنگ ایرانی قرار دارد.

باری در عصری که آثار فارسی اقبال به اغلب زبانهای زنده دنیا از قبیل انگلیسی، فرانسه، آلمانی و ایتالیایی و عربی و ترکی ترجمه شده و تنها به زبان انگلیسی بیش از ده جلد کتاب پیرامون آثار و اعتبار پیام انسانی او نوشته‌اند، حیف است که از آثار ادبی و اجتماعی او بی‌اطلاع باشیم.

متاسفانه سهم عظیم مسلمانان هندوستان در مبارزات ضد استعماری و آزادیبخش شبه قاره هند و پاکستان چنانکه باید و شاید هنوز هم روشن نشده و تنها پیشوایان هندو به عنوان قهرمانان آزادی هند در جهان شناخته و نام‌آور شده‌اند، در صورتیکه سهم مسلمانان در این نبرد عظیم در جمیع جهات اگر از هندوان بیشتر نباشد، کمتر نیست و بدین ترتیب حتی اقبال و ارزش آثار عظیم او متاسفانه هنوز در ایران به قدر لازم شناخته و روشن نیست.

«چو رخت خویش برستم از این خاک همه گویند با ما آشنا بود»
«ولیکن کس ندانست این مسافر چه گفت و با که گفت و از کجا بود»

دو انتشار داد. و سپس در سال ۱۹۰۵ به توصیه سرتوماس آرنولد برای کسب تحصیلات عالیتری عازم اروپا گردید. اقامت او در اروپا سه سال به طول انجامید. در دانشگاه کمبریج به عنوان محصل عالیقدری در رشته فلسفه پذیرفته شد و برای تحصیل علم حقوق وارد دانشگاه «لینکولن ان» گردید.

اقبال در دانشگاه کمبریج برای اخذ درجه دکتری رساله‌ای به نام «توسعه و تکامل ماوراءالطبیعه در ایران» تهیه و تقدیم نمود. بعد از آن طی مدت کوتاهی زبان آلمانی را فرا گرفت و سپس دانشگاه مونیخ نیز به مناسبت همان تالیف رساله دکتری، درجه استادی در فلسفه را به وی اعطا نمود. در سال ۱۹۰۸ موفق به دریافت پروانه وکالت دادگستری از دانشکده «لینکولن ان» شد و در همین سال به خدمت قضایی دعوت گردید. سپس در ماه اوت همان سال به وطن خود مراجعت نمود.

پس از بازگشت به لاهور برای تدریس فلسفه و تعلیم ادبیات انگلیسی وارد یک دانشکده دولتی شد و همزمان با تدریس به شغل وکالت دادگستری مشغول گردید، ولی پس از چندی از شغل استادی دانشگاه دست کشید و به همان کار وکالت پرداخت.

نوع جامع‌الاطراف اقبال حکم می‌کرد که توجهش را به سیاست نیز معطوف دارد. به همین مناسبت در سال ۱۹۲۷ به اصرار دوستانش عضویت مجلس قانونگذاری پنجاب را پذیرفت و به عضویت مجلس شورای ایالتی انتخاب شد.

در سال ۱۹۳۰ به ریاست جلسه سالیانه حزب مسلم لیگ برگزیده شد و برای چندین سال ریاست حزب مسلم لیگ پنجاب برعهده وی بود. در سالهای ۱۹۳۱ و ۱۹۳۲ در کنفرانسهایی که به منظور طرح نقشه‌های سیاسی برای شبه قاره هندوستان در لندن تشکیل می‌شد شرکت کرد. در سال ۱۹۳۳ به دعوت دولت افغانستان برای مشاوره در تجدید سازمان دانشگاه کابل به افغانستان سفر کرد. در سال ۱۹۳۴ مبتلا به سنگینی گوش

گردید و از آن پس عوارض دیگری بر مزاجش مستولی شد.

در سال ۱۹۳۵ دانشگاه آکسفورد از اقبال جهت ایراد خطابه‌هایی دعوت بعمل آورد. اما بعلت کسالت مزاج ناگزیر شد از قبول دعوت عذر بخواهد. در سال ۱۹۳۷ دچار عارضه چشم درد شد. کسالت اقبال در ۲۵ مارس سال ۱۹۳۸ شدت گرفت و با وجود معالجات مداوم و مستمر و پرستاری دوستانش در اوایل روز ۲۱ آوریل ۱۹۳۸ (مطابق با اول اردیبهشت ۱۳۱۷) در سن ۶۲ سالگی رحلت کرد.

وی خود می‌دانست که درگذشت او برای جامعه بشری چه ضایعه‌ای خواهد بود از اینرو نیمساعت قبل از رهسپاری از جهان فانی به سرای باقی چنین مترنم بود:

سرود رفته باز آید که ناید

نسیمی از حجاز آید که ناید
سرآمد روزگار این فقیری

دگر دانای راز آید که ناید
از جنازه اقبال چنان تشییعی شد که
پادشاهان باید بر او رشک ببرند، جسدش در نزدیکی دروازه تاریخی مسجد پادشاهی لاهور دفن شد.

آثار اقبال:

علامه اقبال در نویسندگی و شاعری استعداد شگرفی از خود نشان داد. آثار منظوم وی به دو زبان فارسی و اردو جلوه گر شده است. در شعر فارسی آثار اقبال عبارتند از:

- ۱- اسرار خودی ۲- رموز بیخودی ۳-
  - پیام مشرق ۴- زبور عجم ۵- جاوید نامه ۶-
  - مسافر ۷- پس چه باید کرد ای قوم شرق ۸-
- ارمغان حجاز.

- و در شعر اردو آثار وی عبارتند از: ۱- بانگ درا ۲- خضر راه ۳- طلوع اسلام ۴- بال جبرئیل ۵- ضرب کلیم ۶- شکوه ۷- جواب شکوه ۸- سیر فلک.

در برابر ۱۶ اثر منظوم فوق اقبال چند اثر ارزشمند نیز به نثر از خود بجای گذاشته که به شرح ذیل است:

- ۱- کتاب «سیر فلسفه در ایران» به زبان انگلیسی که رساله دکترای اقبال بوده و در سال ۱۳۳۷ شمسی توسط آقای امیرحسین آریان‌پور به فارسی ترجمه شده است. این کتاب در سال ۱۹۰۸ در لندن نگاشته شده است.

- ۲- کتاب «احیای فکر دینی در اسلام» که نخستین بار در سال ۱۹۳۰ به زبان انگلیسی در لاهور به چاپ رسید و در ایران توسط مترجم توانا آقای احمد آرام به فارسی برگردانده شده است.

- ۳- «علم الاقتصاد» (۱۹۰۳) به زبان اردو در مورد کلیات علم اقتصاد.

- ۴- «اندیشه‌های پراکنده»، مجموعه یاداشتها و خاطرات.

- ۵- «تاریخ تصوف» به زبان اردو درباره ابعاد مثبت و منفی تصوف.

رهیافت تفکر اقبال:

از آنجایی که اقبال نبوغ درخشان و جامع‌الاطرافی داشت، تفکراتش، درجهات مختلفی مانند: فلسفه، شعر، سیاست، اجتماع، اقتصاد و... جلوه گر شده است. از این رو به لحاظ ارائه آرا و نظریاتی که درباب جامعه و

اصلاح آن می‌دهد، نظریه‌پردازی اجتماعی است و نیز بخاطر ارائه آرا فلسفی و آرمانی (فلسفه خودی) درباره فرد و جامعه، فیلسوف اجتماعی است. اما به طور کلی بیش از اینکه نظریه‌پرداز و یا فیلسوف اجتماعی باشد یک مصلح اجتماعی است. وی با بیان نظریه «خودی» و پرداختن به احیاء فکر دینی در اسلام در واقع نوعی اصلاح و تغییر فکری را بنیانگذاری نمود.

جهتگیری:

از اظهارات مستقیم علامه لاهوری در کتاب «احیای فکر دینی در اسلام» چنین برمی‌آید: که متفکر بزرگ معاصر به لحاظ جهتگیری فکری در دسته نقادان قرار می‌گیرد زیرا که می‌گویند: «... وظیفه ما آن است که با دقت و احتیاط تمام مراقب پیشرفت اندیشه بشری باشیم و پیوسته وضع مستقل نقادانه‌ای نسبت به آن داشته باشیم. بنابراین می‌توان او را پژوهشگر بی‌تعصب اندیشه‌ها و یافته‌های جدید متفکرین محسوب نمود. و به قول مرحوم دکتر شریعتی: «اقبال به اروپا رفت و به عنوان یک فیلسوف در اروپا درخشید و مکتبهای فلسفی اروپا را شناخت و شناساند و همه اقرار کردند که وی یک فیلسوف قرن بیستم است اما تسلیم غرب نشد بلکه غرب را تسخیر کرد و با یک اندیشه انتقادی و یک قدرت انتخاب در قرن بیستم و در تمدن غربی زیست».

نوع تفکر

اقبال هم مرد تفکر فلسفی است و هم مرد تفکر علمی و هم مرد سیاست و اندیشیدن به سر نوشت جامعه خویش، به طور کلی عقاید و افکارش را می‌توان دارای سه جنبه دانست:

- ۱ - فلسفه‌ای مبتنی بر کمال روحانی
  - ۲ - اتحاد مسلمانان جهان
  - ۳ - عقیده سیاسی نسبت به مملکت خود.
- اما از آنجایی که دارای نبوغی جامع‌الاطراف بود در زمینه‌های دیگر معرفت

بشری، نیز گام زده و علاوه بر سه جنبه فوق می‌توان وی را مرد عمل، مرد مبارزه، مرد شعر و ادب و سخن نیز دانست و در یک کلمه مردی که در همه ابعاد گوناگون، عالیترین تجلی را داشته است. بنابراین به لحاظ نوع تفکر علاوه بر دارا بودن تفکر اجتماعی صرف، دارای انواع تفکر اجتماعی نظیر تفکرات سیاسی، حقوقی و اقتصادی نیز بوده است.

تفکر اجتماعی

اقبال متفکری است که در دامان فرهنگ عرفانی - اسلامی شرق پرورش یافته و تحصیلات دانشگاهی خود را در غرب در رشته فلسفه به پایان رسانده است و در عین حال به حقوق و سیاست و ادبیات نیز علاقمند می‌شود و در همه این زمینه‌ها با افکار قدیم و جدید آشنایی پیدا می‌کند. در نتیجه ذهن او تبدیل به برخوردگاه فکر شرق و غرب می‌شود.

حیات اقبال مصادف با سالهای پایانی قرن نوزده و آغاز قرن بیستم بوده است. در این

دوران تحولات سریع و همه جانبه‌ای حیات مادی بشر را در جهان غرب دستخوش دگرگونی می‌کرد و متفکران برجسته‌ای در علوم انسانی به طرح آراء و نظریات تازه درباره جامعه، حکومت و حقوق و اقتصاد مشغول بودند. بدین جهت، اقبال با بیشتر این متفکران و آثارشان آشنا بود. مسلماً آراء این دانشمندان در اندیشه‌های اجتماعی‌اش تاثیر داشته است. او در پیام مشرق، اشعاری درباره آراء متفکرانی مثل نیچه، مارکس، تولستوی، هگل، اینشتین، آگوست کنت، برگسون و گوته سروده است.

درباره اندیشه اجتماعی او سوال این است که آیا جامعه از نظر وی فقط مجموعه افراد آن است یا چیزی بیش از آن؟

با بررسی آثارش، می‌توان دریافت که اندیشه اجتماعی وی بیش از آنکه به دیدگاههای جامعه‌شناسی علمی نزدیک باشد، در حوزه متفکران سنتی شرقی قرار می‌گیرد یعنی تلقی جامعه به منزله مجموعه‌ای از افراد و التزام به انسان‌گرایی که دو ویژگی مهم آن عبارتست از:

- الف - انسان‌گرایی
- ب - فرهنگ‌گرایی

الف - انسان‌گرایی

اقبال با رویکردی عرفانی و انسان‌گرایانه، انسان را مرکز هستی می‌داند و اجتماع را محصول تجمع افراد انسانی و ارتباط آنها با یکدیگر. در این رویکرد اقبال تحت تاثیر مولانا و سایر عرفای شرق قرار گرفته که راه اصلاح جامعه را در اصلاح فرد می‌دانند و به زعم آنها همه هست و نیستها از انسان سرچشمه می‌گیرد. به قول خودش:

فرد را ربط جماعت رحمت است

جوهر او را کمال از ملت است

فرد می‌گیرد زمלט احترام

ملت از افراد می‌یابد نظام

نکته مهم در اندیشه اجتماعی اقبال این است که به اعتقاد وی، ارتباطات اجتماعی

انسان، هویت فردی و آزادی عمل او را سلب نمی‌کند و به تعبیر دیگر جبرهای اجتماعی مانع تحقق اختیار و آزادی انسان نبوده و انسان در هر زمان می‌تواند هم خود دگرگون شود و هم اوضاع را تغییر دهد. بنابراین در اندیشه اجتماعی‌اش، اساساً نقش فرد و قدرت عمل او در جامعه مرکز توجه قرار می‌گیرد.

ب - فرهنگ گرای

اقبال در تحلیل ابعاد مختلف حیات اجتماعی بشر، اهمیت و اولویت را به فرهنگ می‌دهد و نقش کمتری برای سایر نهادهای اجتماعی قائل است. فرهنگ برای اقبال منبعی برای اندیشه‌های بشری محسوب می‌گردد. وی معتقد است که نه تنها اهمیت فرهنگ کمتر از اقتصاد نیست، بلکه جهان نیز مولود اندیشه‌هاست و نه برخاسته از پیشرفتهای مادی و بر همین مبنا اقبال توجه خاصی نسبت به نقش فرهنگ در تحولات اجتماعی داشته و آنرا مهم‌ترین عامل در این زمینه می‌شمارد:

تصویر جامعه از دیدگاه اقبال

جامعه از دیدگاه او محصول تجمع افراد انسانی است و افراد هویت خود را از پیوستگی به جامعه خویش کسب می‌نمایند و در عین حال از آزادی و اختیار عمل برخوردارند.

ابعاد جامعه از نظر اقبال

الف - عوامل قوام جامعه:

از نظر وی، قوام جامعه منوط بر وجود همبستگی اجتماعی است و این همبستگی نیز اساساً از طریق عناصر فرهنگی ایجاد و تقویت می‌شود. وی همبستگی را معلول اشتراک اهداف افراد جامعه می‌داند:

قوم را اندیشه‌ها باید یکی

در ضمیرش مدعا باید یکی
- وی همچنین دین را عامل وحدت بخش جامعه می‌داند و مثلاً عامل تشکیل و بقای جامعه اسلامی را تعالیم اسلام می‌داند:
عامل وحدت بخش یک قوم همچنین

تاریخ و سنن ملی آن است که همچون رشته‌ای باعث استمرار حیات جامعه می‌شود
زنده فرد از ارتباط جان و تن
زنده قوم از حفظ ناموس کهن
از یک آئینی مسلمان زنده است
بسیگر ملت زقرآن زنده است
- قدرت نیز از نظر اقبال یکی دیگر از لوازم بقای جامعه است و اتحاد و همبستگی را از عوامل مهم در کسب قدرت می‌شمارد.

- او زبان و وجود سمبلهای مقدس (مانند کعبه مسلمانان) را نیز از عوامل وحدت بخش جامعه محسوب می‌کند.

ب - مناسبات فرد و جامعه

به اعتقاد اقبال فرد انسانی موجودی مستقل است که در اثر ارتباط و پیوستگی به اجتماع هویت خود را باز می‌یابد. جامعه نیز از تجمع همین افراد تشکیل می‌شود و در صورت وجود وحدت نظر کامل میان افراد جامعه، نوعی اتحاد میان افراد حاصل می‌شود. ولی حتی در شدیدترین حالات پیوستگی فرد به جامعه، فردیت او و آزادی و اختیارش از میان نمی‌رود بلکه محدودیتهای اجتماعی فقط سبب آن می‌شوند که نیروها و انرژیهای افراد در مسیرهای معینی که لازمه استمرار حیات جمعی است، بکار گرفته شوند.

ج - نقش نخبگان

اقبال با توجه نظر فردگرایانه خود، در تعیین مناسبات فرد و جامعه نقش بسیار مهمی را برای نخبگان جامعه (بخصوص نخبگان مذهبی و دارای فره ایزدی قائل است. وی رهبران معنوی جامعه و هنرمندان را از جمله افرادی می‌داند که در حیات جامعه تأثیری بسزا دارند و قادر به تغییر سرنوشت آن می‌باشند:
فرد برمی‌خیزد از مشت گلی

قوم زاید از دل صاحب‌دلی

سرچشمه‌های تفکرات اقبال

اقبال برای تفهیم معنای افکار خود در تمام جهات، از منابع مختلفی استفاده می‌نمود. سرچشمه‌های اصلی افکار اقبال را می‌توان به شرح زیر دسته‌بندی نمود:

۱- قرآن:

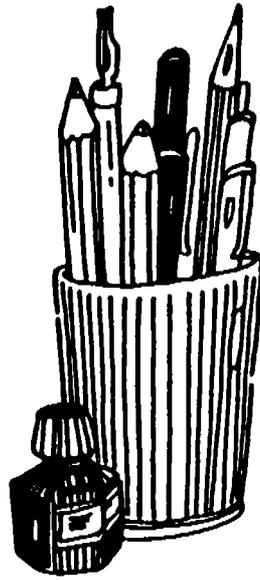
اقبال در بیان افکار خویش از قرآن کریم الهام پذیرفته است. بنابه اظهار خود او، در پاسخ به شیخ الاسلام که از رمز موفقیت اقبال پرسیده بود، می‌فرماید: «صرف نظر از عوامل تربیت اصیل خانوادگی که در من موثر بوده، شاید موثرترین عامل ذهنی و فکری من مولود این خاطره باشد که در نتیجه توصیه و تشویق پدرم قرآن را زیاد مطالعه می‌کردم، روزی هنگام صبح که مشغول تلاوت قرآن بودم پدرم از جلوی اطاق من عبور کرد و مرا در همان حال دید، آنگاه متجاهلاً پرسید:

- چه می‌خوانی؟ - قرآن می‌خوانم -
بسیار خوب بخوان! لیکن دلم می‌خواهد قرآن را آنچنان بخوانی که گویی بر تو نازل شده است و با تو سخن می‌گوید! این توصیه پدرم در من اثر تازه‌ای کرد و هرگاه اثری در نشر معارف اسلام بر فکر و تبلیغ بار شده باشد، مولود همان توصیه است»

فلسفه خودی

اقبال از وضعیت نامطلوب زندگی مسلمانان آزرده خاطر بود و ذلت و

سرسپردگی آنان را نمی‌بسنید و از اینرو اهتمام او نسبت به انسان و اهمیت حیات این جهانی، سرانجام او را بدین سو رهنمون شد که راه باز گرداندن عزت مسلمانان هماناً توجه دادن آنان به هویت فراموش شده آنهاست. از اینجا بود که اندیشه‌های خود را حول محور واحدی به نام «خودی» سامان داد و بر بازیافت خود و خود آگاهی نسبت به آن تاکید فراوانی نمود. وی همچنین از مفاهیم فلسفه «خودی» در جهت بیداری مسلمانان و رهایی آنها از قید بندگی و خود باختگی در برابر غرب بهره فراوان گرفت. در نظر اقبال «خودی» حقیقتی است مسلم و موجود، همان است که هسته مرکزی شخصیت ما است.

روحی حماسی و ذهنی فلسفی و دلی عارف و هنرمند داشت. او هم با اسلام دقیقاً آشنا بود و هم با اجتماع و دردها و نیازهای زمان و می‌دانست که بایستی بر روی چه اصولی تکیه کند و علیه چه پایگاهها و انحرافهایی به اعتراض بپردازد.

اقبال و اصلاحات اجتماعی

اقبال با وقوف به مسائل عصر خود دریافت که نه شرق و نه غرب هیچ یک از حیاتی انسانی برخوردار نمی‌باشند. ناخسندی‌اش از اوضاع عصر خویش، او را واداشت تا درباره راه حل‌های اصلاح و تغییر وضعیت مسلمانان، تامل و بررسی کند و به جای ساختن بازمانه در فکر تغییر آن برآید:

حدیث بی‌خبران است با زمانه بساز

زمانه با تو نسازد تو با زمانه ستیز
باید افزود که وی در این زمینه، از حرکت‌های اصلاحی شبه قاره هند در قرن نوزدهم میلادی نیز تاثیر پذیرفته بود و خصوصاً سیدجمال الدین اسدآبادی را به عنوان موسس «رئسانس اسلامی ستایش می‌کرد. همچنین آشنایی با علوم انسانی جدید و تحولات اجتماعی عصر خود (مثل جنگ جهانی اول و انقلاب کبیر روسیه) عامل دیگری بود که این گرایش را در او تقویت می‌کرد. بر این اساس رسالت خود را در این

کانون ارشاد و گوهری است آزاد و فناپذیر، ادراک می‌کند، قضاوت می‌کند، تشخیص می‌دهد، می‌سنجد، متبدل و متحول می‌شود، می‌بالد و تکامل می‌پذیرد. انسان باید از تمام وسایلی که موجب تقویت شخصیت وی می‌شود، استفاده کند و از آنچه محتملاً باعث تضعیف شخصیت اوست دوری کند. عوامل تقویت «خودی» عبارتند از: ۱- عشق ۲- فقر، یعنی بی‌اعتنایی مطلق به پادشاهی که جهان می‌دهد.

۳- غیرت، عزم سترگ و استوار، پایمردی و قوی‌دلی ۴- بردباری ۵- کسب حلال.

اما عوامل تضعیف کننده خودی که بایستی از آن احتراز کرد عبارتند از:

۱- ترس ۲- گدایی، هر نوع کامیابی و موفقیتی که بدون کوشش تحصیل شود گدایی است. ۳- بردگی نظامات سیاسی و اقتصادی ۴- غرور نژادی یا نسب پرستی، تفاخر به اصل خانوادگی. اقبال می‌اندیشید که: اگر این «خود» از هویت خویش «باخبر» شود، معجزه تاریخ رخ خواهد داد.

احیاء فکر دینی

اقبال نیز در پی «احیاء فکر دینی در اسلام» بود و خلف صالح و صادق غزالی و مولوی و سیدجمال.

می‌دید که با هدف تغییر وضعیت مسلمانان مشرق آنها را به بیداری و خیزش دعوت کند تا حیات تازه‌ای را در جسم رنجورشان پدید آورد. وی درباره نقش اصلاحی خود می‌سراید:

تا به روز آرم شب افکار شرق

بر فروزم سینه احرار شرق

از نوایی پخته سازم خام را

گردش دیگر دهم ایام را

فکر شرق آزاد گردد از فرنگ

از سرود من بگیرد آب و رنگ

در اعتقاد اقبال چنانچه ذهنیت و اندیشه

افراد جامعه تغییر کند اوضاع اجتماعی نیز لاجرم تغییر خواهد کرد. نخبگان جامعه نیز افرادی هستند که این جریان را ایجاد و هدایت می‌کنند. اقبال می‌خواهد تغییر را از فرد شروع کند.

شاعری اقبال

شاعر بودن از نظر اقبال، یعنی هنر یک نوع سخن گفتن را داشتن، بنابراین ارزش هر شاعری به آنچه می‌گوید است و اینکه چگونه از این هنر برای گفتن آنچه نثر از انتقال و تاثیر آن عاجز است، کمک می‌گیرد.

اشعارش حاوی نکات ظریف اجتماعی و پیامهای دقیق سیاسی و فرهنگی و پند و اندرز است. از نظر آقای محمدعلی اسلامی ندوشن: «مهمترین و ماندنی‌ترین جنبه شعر اقبال را باید در حماسه «شوق» و «شور» او جست. حرکت از نظر اقبال جانمایه هستی است و وی ستاینده حرکت و رویش و جوشش است.»

- اقبال در شعر سبکی روان و دلنشین دارد. وی در مثنوی به شدت تحت تاثیر مولانا بوده و مهمترین آثار خود را به پیروی از مثنوی معنوی نگاشته است.

- موضوع شعر و مخاطب کلام اقبال مردم هستند.

- اقبال شاعر انسان دگرگون شونده است که باید تغییر بنیادی را از خویش شروع کند تا این خود به خود به تغییر اجتماع بینجامد.

- هدف اقبال از شاعری، ارشاد و تعلیم و

آگاهی دادن به توده مردم بود.

- اقبال شعر را به عنوان ابزار و وسیله‌ای برای بیان افکار و اندیشه‌هایش انتخاب کرده بود.

- اشعار اقبال هر کدام نغمه‌ای است انسانی و فریادی است اجتماعی که از عمیقترین و سازنده‌ترین اثر برخوردار است. بیشترین حجم اشعار اقبال را اندیشه‌ها و تفکرات فلسفی و عرفانی و انقلابی و پند و اندرز و حکمت تشکیل می‌داد و او بیشتر در راه مبارزه و مقاومت و آگاهی بخشیدن به توده مردم گام برمی‌داشت و حتی در اشعار عارفانه نیز بسیار معانی اجتماعی و اخلاقی و پند و اندرز می‌گنجاند.

- علاوه بر این مضامین و هدف اشعار اقبال همه و همه در اتحاد مسلمانان و اجتناب از اخلاق ناستوده، کار و کوشش، رهایی از فقر مادی و معنوی، مناعت طبع و رعایت اخلاق ستوده است.

- مهمترین دستور اقبال توجه شخص به «خود» است به این معنی که انسان هر چه می‌خواهد باید از خودش بخواهد.

تکمله

حسن ختام اینکه اقبال فرزند حق شناس اسلام، دلبسته صدیق شرق، ملهم از غزالی و خصوصاً مولوی، بهره‌یاب از پیشینه‌های مشرب عرفان و مکتب اعتزال، ستاینده صمیمی سیدجمال، خصم دلیر استعمار دول غربی و پژوهشگر بی‌تعصب اندیشه‌ها و یافته‌های جدید متفکرین مغرب زمین بود.

پیام اقبال:

اقبال یک رهبر ضداستعمار است. در برخی از شرایط تاریخی و اجتماعی، یک جهتگیری خاص می‌تواند معرف همه وجوه یک شخصیت یا جنس و جوهر یک فکر و یک مکتب باشد. در یک جامعه عقب‌افتاده یا استعمارزده، ضداستعمار بودن تنها معرف یک گرایش سیاسی نیست، بلکه نشان‌دهنده

ای جوانان عجم جان من و جان شما
تا بدست آورده‌ام افکار پنهان شما
ریختم طرح حرم در کافرستان شما
شعله آشفته بود اندر بیابان شما
پاره لعلی که دارم از بدخشان شما
دیدهام از روزن دیوار زندان شما
آتشی در سینه دارم از نیاکان شما

چون چراغ لاله سوزم در خیابان شما
غوطه‌ها زد در ضمیر زندگی اندیشه‌ام
مهرومه دیدم نگاهم بر تراز پروین گذشت
تا سنانش نیز تر گردد فرو پیچدمش
فکر رنگینم کند نذر تهی‌دستان شرق
می‌رسد مردی که زنجیر غلامان بشکند
حلقه گرد من زبید ای پیکران آب و گل

شخصیت انسانی و درجه آگاهی و شعور انسانی و صداقت اخلاقی و تقوای روحی و حقیقت مکتب یا مذهب یک فرد است.

دورنگری و پیش‌بینی اقبال و جوهر پیام او را در شعر زیر به طور خلاصه می‌بینیم که چه استوار در لابلای آثار و در کالبد تک‌تک ابیاتش بیش از همه وقت زنده است و زندگی می‌کند.

رتال جامع علوم انسانی

فهرست منابع و مآخذ

- ۱- احیای فکر دینی در اسلام، اقبال لاهوری، ۱۹۳۰، ترجمه احمد آرام، امیرکبیر، تهران، ۱۳۳۳
- ۲- اقبال‌شناسی، سیدعلامرضا سعیدی، انتشارات بعثت، تهران، ۱۳۵۶.
- ۳- اقبال‌شناسی (مجموعه مقالات و سخنرانیهای کنگره بزرگداشت اقبال) حسینیه ارشاد، تهران ۱۳۴۹.
- ۴- بررسی مقایسه‌ای نظرات سیدجمال‌الدین اسدآبادی و اقبال لاهوری درباره تحولات اجتماعی محمود اسماعیل‌نیا،

پایان‌نامه فوق‌لیسانس، دانشگاه تهران، دانشکده علوم اجتماعی، ۱۳۶۹.

۵- برگزیده اشعار اقبال، محمدعلی اسلامی ندوشن، امیرکبیر، تهران ۱۳۵۷.

۶- تفرج صنع، دکتر عبدالکریم سروش، انتشارات سروش، تهران، ۱۳۶۶.

۷- جایگاه اقبال در روند احیای دینی، مقصود فراست خواه، روزنامه اطلاعات مورخه‌های ۱ و ۲ و ۳ و ۴ اردیبهشت ۷.

۸- سرود اقبال، فخرالدین حجازی، انتشارات بعثت، تهران، ۱۳۵۴.

۹- سیر فلسفه در ایران، اقبال لاهوری، ترجمه امیرحسین آریانپور، امیرکبیر، تهران، ۱۳۳۷.

۱۰- عشق و آگاهی در شعر اقبال، علیرضا خانی، روزنامه اطلاعات، مورخه ۳/۲/۱۳۷۰.

۱۱- فرهنگ جامعه‌شناسی، نیکلاس و دیگران، ترجمه حسن یوان، انتشارات چاپخش، تهران، ۱۳۷۰.

۱۲- فکر اقبال (دو مقالات)، محمدتقی، مقتدری، کابل، ۱۳۳۳.

۱۳- کلیات اشعار فارسی اقبال با مقدمه احمد سروش، انتشارات سنائی، تهران، ۱۳۴۳.

۱۴- ما و اقبال، دکتر علی شریعتی، مجموعه آثار شماره ۵.

گفت: محدودیتهای قانون صادرات و واردات و بسخشنامه‌های بانک مرکزی و وزارت بازرگانی این تعاونیها را در آستانه انحلال قرار داده است.

خلیجی روز چهارشنبه در بوشهر افزود با تصویب این قانون در سال ۷۳ تاکنون تساوینیهای مرزنشینی هیچگونه فعالیتی نداشته‌اند و ۶ میلیارد و ۶۰۰ میلیون ریال سرمایه این تعاونیها در بانکها راکد مانده است. وی یادآور شد این مبلغ که به عنوان سرمایه اولیه اعضاء محسوب می‌شود در سال ۷۲ پرداخت شده و افزایش سود سرمایه را شامل نمی‌شود.

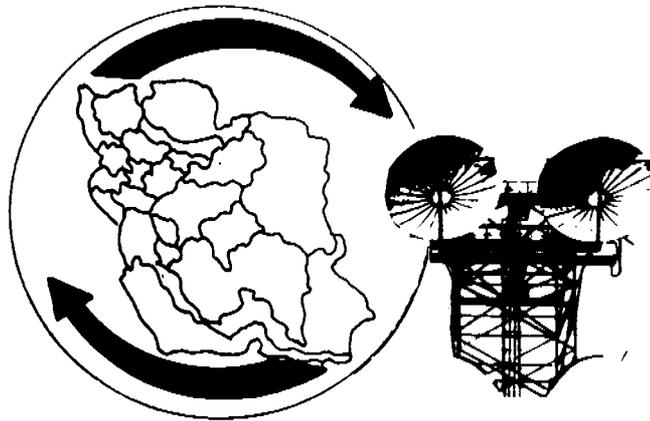
خلیجی اضافه کرد هم اکنون ۷۸ شرکت تعاونی مرزنشین با یک میلیون و ۳۲۰ هزار عضو در استانهای بوشهر، خوزستان، فارس، هرمزگان و سیستان و بلوچستان وجود دارد که بر اثر تعطیلی این شرکتهای تعاونی طی ۲ سال گذشته ضربه جبران ناپذیری به اقتصاد مردم محروم جنوب وارد شده است. وی گفت به رغم وعده‌های مسوولان کشور تاکنون هیچ اقدامی برای رفع این معضل صورت نگرفته است.

خلیجی افزود: به همین علت از سال گذشته تمامی اعضای این اتحادیه خواستار بازگرداندن سرمایه خود شده‌اند که به خواسته آنها نیز توجه نشده است.

تعاونیهای مرزنشینان شامل شرکتهایی است که در سال ۱۳۶۲ با هدف بهبود وضعیت زندگی اقشار آسیب‌پذیر در مناطق مرزی محروم کشور تشکیل شد.

به گفته کارشناسان اقتصادی تعاونیهای مرزنشینان با وارد کردن کالا و توزیع آن با قیمت ارزان در بین مردم تاثیر بسزایی در محرومیت‌زدایی از مناطق جنوبی کشور و جلوگیری از مهاجرت آنان داشته‌اند.

این کارشناسان معتقدند شرکتهای مذکور در شکستن قیمت کاذب بازار، جلوگیری از

بازتاب فعالیت‌های تعاونی در صدا و سیما

فروردین و اردیبهشت ۱۳۷۵

تاسیس سیزده شرکت تعاونی
کاشان ۷۵/۱/۵

سیزده شرکت تعاونی در شهرستان کاشان تاسیس شده است.

به گزارش واحد مرکزی خبر این شرکت تعاونیها با سرمایه‌ای بالغ بر ۷۵۰ میلیون ریال و با ۵۸۰ نفر عضو طی سال گذشته تاسیس شده‌اند و در حال حاضر در زمینه‌های تولیدی و خدماتی مشغول فعالیت هستند.

این گزارش می‌افزاید در کاشان ۱۸۹ شرکت و یک اتحادیه تعاونی با سرمایه‌ای افزون بر ۵ میلیارد ریال در زمینه‌های صنعتی / دامداری، کشاورزی، معدنی، مصرف، مسکن، صنایع دستی، اعتبار و حمل و نقل با ۶۰ هزار نفر عضو فعالیت می‌کنند.

۲ هزار و ۵۰۰ تن گوشت سفید در
بجنورد تولید شد. ۷۵/۱/۷

مدیرعامل شرکت تعاونی مرغداران بجنورد گفت ۲ هزار و ۵۰۰ تن گوشت سفید

در ۳۰ واحد فعال مرغداری این شهرستان طی سال گذشته تولید شد.

مهندس روح... سبحانی روز سه‌شنبه افزود گوشت تولید شده علاوه بر مصرف این شهرستان، نیاز شهرستانهای همجوار را نیز تامین کرد.

وی گفت: در این مدت ۵ هزار تن دان مرغ برای پروراندن یک میلیون و ۴۰۰ هزار قطعه جوجه در اختیار مرغداریهای شهرستان بجنورد قرار گرفت.

وی افزود علاوه بر دان مرغ، مکمل‌های مواد معدنی و ویتامین نیز به واحدهای مرغداری این منطقه داده شد.

دو کشتارگاه نیمه صنعتی با ظرفیت کشتار ساعتی ۲ هزار قطعه در این شهرستان فعالیت دارند.

بوشهر

یکه مقام مسوول: تعاونیهای
مرزنشینان در آستانه انحلال قرار
گرفته‌اند ۷۵/۱/۱۵

رئیس اتحادیه تعاونیهای مرزنشینان کشور

قاچاق کالا در بنادر و ارائه خدمات فرهنگی و بهداشتی و راه‌سازی مناطق جنوب نقش مهمی دارند.

مدیر کل تعاون بوشهر نیز در این ارتباط گفت: به علت این مشکل مسوولان استان و اعضای تعاونیهای مرزنشینان در شرایط سختی قرار گرفته‌اند.

طبق قانون صادرات و واردات مصوب سال ۷۳، اقلام کالاهای وارداتی شرکتهای تعاونی مرزنشینان از ۴۴ قلم در قانون قبلی به ۲۲ قلم کاهش یافت و این تعاونیها فقط در برابر صادرات مجاز به واردات هستند.

در این قانون علاوه بر کاهش اقلام وارداتی، مقدار آنها نیز کمتر شده است به طوری که برنج برای هر نفر در سال از ۳۰۰ کیلوگرم به ۵۰ کیلو و روغن از ۱۵ کیلوگرم به ۲ کیلوگرم کاهش یافته است.

مدیرعامل اتحادیه تعاونیهای مرزنشینان راههای بازیابی رونق دوباره این شرکتهار را اصلاح قانون صادرات و واردات، حذف تعهد صادرات قبل از واردات و آزادسازی واردات بدون انتقال ارز ذکر کرد.

صید بیش از بیست و یکهزار تن ماهی

میزان صید ماهیان استخوانی و کیلکا در دریای خزر در استان گیلان به بیش از بیست و یکهزار تن رسید.

به گزارش واحد مرکزی خبر اداره کل شیلات گیلان اعلام کرد از آغاز فصل صید ماهیان استخوانی تاکنون صیادان پر تلاش عضو سی و نه شرکت تعاونی در سواحل دریای خزر در این استان موفق شدند افزون بر یکهزار و پانصد و نود تن انواع ماهی استخوانی نظیر سفید، کفال، سوف و... صید و به بازارهای مصرف عرضه کنند.

از سوی دیگر در همین مدت با استفاده از چهل و پنج فروند شناور صیادی بیش از بیست هزار و سیصد و هشتاد تن ماهی کیلکا در محدوده دریای خزر در استان گیلان صید شده است.

تعداد تعاونیهای تشکیل شده در سال گذشته

در سال گذشته تعداد ۱۳۵۱ شرکت تعاونی در بخشهای مختلف با سرمایه‌ای بالغ بر ۴۸ میلیارد و ۷۱۶ میلیون ریال و با ظرفیت اشتغال برای بیش از ۴۸۹ هزار نفر در سراسر کشور تاسیس شده است.

آقای بناب معاون وزیر تعاون در امور تعاونیها در گفتگو با خبرنگار واحد مرکزی خبر با اعلام این مطلب گفت: همچنین در این مدت تعداد ۴۸۰ شرکت تعاونی با سرمایه‌ای افزون بر ۹ میلیارد و ۳۳۴ میلیون ریال و ظرفیت ایجاد اشتغال بیش از شش هزار و پانصد نفر در بخش‌های مختلف کشاورزی در سراسر کشور تاسیس شده است.

وی افزود: در بخش فعالیتهای عمرانی نیز در سال گذشته ۱۵ شرکت تعاونی با عضویت ۱۶۳۳ نفر و سرمایه‌ای بیش از ۱۷۴ میلیون و ۶۶۶ هزار ریال تاسیس شده است.

نادرترین خاویار طلایی در بندرانزلی صید شد

با صید یک ماهی خاویاری، کمیاب‌ترین ماهی خاویار جهان، موسوم به خاویار طلایی در آبهای حوالی خطبه سراس تالش به دام صیادان بندر انزلی افتاد.

به گفته یک مسئول شیلات استان گیلان این ماهی از گونه قره برون است و ۲۷ کیلوگرم وزن دارد.

وی روز شنبه افزود: از این ماهی قریب به ۸ کیلوگرم خاویار طلایی با ارزش اقتصادی ۶۰ میلیون ریال بدست آمده است.

این مسئول در ادامه افزود شرکت تعاونی صیادی پره آزادگان در منطقه جفرود نیز اخیراً یک فیل ماهی به وزن ۱۹۸ کیلوگرم صید کرده که از این ماهی ۳۸ کیلوگرم خاویار، بلوگه، استحصال شده است.

۷۰ هزار متر مربع پلاک گرانیت از همدان صادر شد

۷۰ هزار متر مربع پلاک گرانیت در ابعاد و رنگهای مختلف طی سال ۷۴ از سوی شرکت احرار از همدان صادر شد.

حمیدرضا رهبر مدیرعامل شرکت تعاونی تولید و فرآوری سنگ گرانیت همدان (احرار) گفت: این شرکت سال گذشته از محل صادرات پلاک گرانیت ۲۵۰ هزار دلار درآمد داشت.

وی گفت: شرکت احرار، گرانیت موردنیاز خود را از ۱۲ معدن در نقاط مختلف کشور تامین می‌کند و تولیدات این شرکت به دلیل کیفیت مطلوب اخیراً در بازارهای جهانی شهرت یافته است.

وی ظرفیت اسمی این واحد تولیدی - که سهام‌داران آن گروهی از ایثارگران همدان هستند - را یکصد هزار مترمربع پلاک گرانیت در سال اعلام کرد.

اجرای طرحهای تعاونی در استان سمنان

۳۳ طرح تعاونی در سال گذشته در استان سمنان به بهره‌برداری رسید.

به گزارش واحد مرکزی خبر اداره کل تعاون استان سمنان برای اجرای این طرحها

بالغ بر ۲۲ میلیارد ریال سرمایه‌گذاری کرده است.
با بهره‌برداری از این طرح‌ها که در زمینه دامپروری، صنایع دستی و امور صنعت و معدن است ۹۰۷ نفر جذب بازار کار شده‌اند.
به گفته مدیرکل تعاون استان سمنان همچنین با اعتباری بالغ بر ۲ میلیارد و ۴۴۵ میلیون ریال در سال گذشته مجوز تاسیس ۱۳۲ شرکت تعاونی با ۳۰۰۰ نفر عضو در این استان صادر شده است.
از این تعاونیها ۲۹ واحد در بخش صنعت و معدن ۲۸ تعاونی در زمینه زراعت دامپروری و مرغداری ۵۱ تعاونی در امر خود اشتغالی ۱۳ تعاونی حمل و نقل و خدمات و بقیه در امر تامین نیاز مصرف‌کنندگان فعالیت دارند.

یک لاک‌پشت عظیم‌الجثه در آبهای ساحلی بندر دیلم صید شد

یک لاک‌پشت بالدار عظیم‌الجثه به وزن ۲۳۰ کیلوگرم روز یکشنبه در آبهای ساحلی بندر دیلم صید شد.
مدیرعامل تعاونی صیادان دیلم گفت: این لاک‌پشت که در تور ماهیگیری یکی از صیادان محلی صید شده قرار است به موزه منابع طبیعی استان بوشهر تحویل شود.
مصطفی لاریزاده افزود: طی روزهای اخیر چندین لاک‌پشت عظیم‌الجثه دیگر نیز در آبهای ساحلی بندر دیلم به دام صیادان افتاده‌اند لیکن به دلیل سنگینی وزن انتقال آنها به ساحل امکان‌پذیر نبود.

فعالیت معادن و فلزات استان بوشهر

بیش از ۷۲۷ هزار تن سنگهای تزئینی و لاشه در سال گذشته از معادن استان بوشهر استخراج شده است.

به گزارش واحد مرکزی خبر در استان بوشهر ۴۸ معدن فعال شامل معادن سنگ گچ، سنگ ساختمانی، نمک صنعتی، اهک موزائیکی، دولومیت و مارن با حجم ذخائر بیش از ۶۴۶ هزار و ۴۰۶ تن و بیش از ۳۲۴ هزار تن معدن صدف دریایی وجود دارد.
اداره کل معادن و فلزات این استان برای بهره‌برداری از مواد معدنی در حال حاضر طرح اکتشاف تفصیلی مواد اولیه سیمان را در منطقه دشتستان در دست اجرا دارد.

با اجرای این طرح مواد اولیه کارخانه ۲ هزار تنی سیمان استان بوشهر که در دست ساخت است فراهم خواهد شد.
این اداره در سال گذشته نیز یک واحد سنگ‌کوبی با تولید سالانه ده هزار تن پودر سنگ نمره راه‌اندازی و هم‌اکنون عملیات ساخت یک واحد نمک‌کوبی با ظرفیت ۵ هزار تن را در دست اجرا دارد.

گفتنی است که در استان بوشهر تعداد ۵۱۰ نفر در ۳ معدن تعاونی و ۳۵ معدن خصوصی فعالیت دارند.

۱۳۲ شرکت تعاونی در استان سمنان تاسیس شد

مدیرکل تعاون استان سمنان اعلام کرد ۱۳۲ شرکت تعاونی جدید تولیدی و توزیعی پارسال در این استان تاسیس شد.

داریوش اسلامی روز سه‌شنبه گفت: این شرکتها شامل ۲۹ تعاونی در بخش صنعت و معدن، ۲۸ تعاونی در زمینه زراعت، دامپروری و مرغداری، ۵۱ تعاونی در امر خود اشتغالی، ۵ تعاونی مدرسه غیرانتفاعی، ۱۳ تعاون در زمینه حمل و نقل و خدمات و ۶ تعاونی با گرایش تامین نیاز مصرف‌کنندگان فعالیت دارند.

وی سرمایه این تعاونیها را ۲ میلیارد و ۴۴۵ میلیون ریال و تعداد اعضای آنها را

۳۰۰۲ نفر اعلام کرد.

اسلامی افزود: در این مدت ۳۳ تعاونی در بخشهای مختلف در این استان افتتاح و مورد بهره‌برداری قرار گرفت.

وی میزان سرمایه‌گذاری در این تعاونیها را ۲۲ میلیارد و ۸۲۳ میلیون ریال ذکر کرد و گفت در این تعاونیها ۹۰۷ نفر جذب کار شده‌اند.

مدیرکل تعاون استان سمنان کل اعتبار پارسال بخش تعاون این استان را ۱۶ میلیارد و ۱۰۰ میلیون ریال اعلام کرد.

بوشهر ۹ میلیون خانواده شهری در تعاونیها

در حال حاضر بیش از ۹ میلیون خانواده شهری از خدمات تعاونیها استفاده می‌کنند معاون تحقیقات و آموزش وزارت تعاون در گفتگو با خبرنگار واحد مرکزی خبر از بوشهر با اعلام این خبر گفت: امسال افزون بر ۷۵۰ میلیارد ریال اعتبار برای پرداخت به تعاونیها اختصاص یافته است و این در حالی است که سال گذشته ۵۰۰ میلیارد ریال تسهیلات اعتباری در اختیار تعاونیهای تولیدی قرار گرفته بود و یک هزار و ۳۵۱ شرکت تعاونی با سرمایه‌گذاری ۴۸ میلیارد ریال تاسیس شده است.

وی با اشاره به اینکه یک میلیارد و ۶۱۰ میلیون ریال تسهیلات اعتباری از طریق شعب صندوق تعاون در سال گذشته به تعاونیهای پرداخت شده است، گفت: در حال حاضر ۹ شعبه این صندوق در سطح کشور فعال است که تا پایان سال، همه استانها از خدمات آن بهره‌مند خواهند شد.

معاون تحقیقات و آموزش وزارت تعاون با اعلام این مطلب که سال گذشته یک میلیارد و پانصد میلیون ریال صرف اجرای طرحهای تحقیقاتی و آموزشی شده گفت: در این مدت

امور اقتصادی منطقه هستند.

وی با اشاره به ایجاد بیست و پنج هزار شغل از طریق تعاونیها در استان کردستان گفت: از مجموع یکصد و بیست و پنج میلیارد ریال سرمایه تعاونی‌های استان کردستان بیش از هفتاد و پنج میلیارد ریال مربوط به سه سال اخیر است که رشد این اعتبار نشان دهنده رشد روزافزون تعاونیها در کردستان است.

بهره‌برداری از ۲۲ معدن جدید در استان همدان

۲۲ معدن جدید در استان همدان سال گذشته به بهره‌برداری رسید.

به گزارش واحد مرکزی خبر این معادن با ۲۴ میلیون و ۳۲۰ هزار تن ذخیره مواد معدنی شامل: ۶ معدن سنگ سیلیس، ۶ معدن سنگ تزئینی، ۸ معدن سنگ لاشه، یک معدن فلدسپات و یک معدن سنگ آهک است که در شهرستانهای همدان، ملایر، نهاوند، تویسرکان، کبودر آهنگ، رزن و بهار به بهره‌برداری رسیده‌اند.

از بین این معادن ۳ معدن به بخش تعاونی و ۱۹ معدن به بخش خصوصی واگذار شده است.

۱۵۹ شرکت تعاونی تولیدی جدید در استان اردبیل تشکیل شد

مدیرکل تعاون اردبیل گفت: تعداد ۱۵۶ شرکت تعاونی تولیدی پارسال در سطح این استان تشکیل شد.

منصور افشار روز یکشنبه افزود: با تشکیل این تعاونیها شامل واحدهای تولید ابریشم، فرش دستباف، پوشاک، ظروف تفلون، ماکارونی، روغن نباتی، قندریزی، انواع گوشت، فرآورده‌های کشاورزی و لبنی یک

اصفهان، خراسان و مازندران راه‌اندازی خواهد شد.

دکتر مجتهد هدف از تشکیل دانشکده تعاون را آموزش علاقه‌مندان به تشکیل تعاونیهای تولیدی و خدماتی و توریستی و نیز تحقیق و مطالعه در زمینه مشکلات تعاونیهای مصرف و مسکن ذکر کرد.

فعالیت‌های اداره کل تعاون استان کردستان

نهاد تعاونی با یکصد شصت هزار نفر عضو و بیش از یکصد و بیست میلیارد ریال سرمایه در استان کردستان فعالیت دارند.

به گزارش واحد مرکزی خبر از سندج مدیرکل تعاون استان کردستان با اعلام اینکه تعاونیهای استان در زمینه تولیدات کشاورزی و دامپروری معادن و فرش دستبافت فعالیت دارند، به نقش تعاون در توسعه اقتصادی منطقه اشاره کرد و گفت: تعاونیها به دلیل ویژگی خود در ایجاد اشتغال، رفع بیکاری و جمع کردن سرمایه مناسبترین زمینه برای تقویت

در استان بوشهر با پرداخت یک میلیارد و ۹۰۰ میلیون ریال تسهیلات اعتباری، ۲۰ شرکت تعاونی خود اشتغالی ویژه زنان راه‌اندازی و ۷ میلیارد و ۵۰۰ میلیون ریال به مستقاضیان بخشهای تعاونی پرورش میگو پرداخت شده است.

عده دانشجویان دانشکده تعاون به دو برابر می‌رسد

به گفته معاون تحقیقات و آموزش وزارت تعاون با جذب یکصد و ۶۰ دانشجوی جدید در سالجاری عده دانشجویان این دانشکده به ۳۲۰ دانشجو افزایش می‌یابد. دکتر مجتهد روز سه‌شنبه در بوشهر افزود: هم اکنون ۱۶۰ دانشجو در دانشکده‌های تهران و همدان وابسته به این وزارتخانه در رشته‌های حسابداری و بازرگانی مشغول به تحصیل هستند.

وی گفت طبق برنامه‌های پیش‌بینی شده در صورت توافق وزارت آموزش عالی بزودی دانشکده تعاون در استانهای فارس،

هزار و ۸۰۴ شغل جدید در استان ایجاد شده است.

وی میزان کل سرمایه‌گذاری‌های این شرکتها را ۳ میلیارد و ۶۶۳ میلیون ریال ذکر کرد.

وی گفت: تشکیل ۱۰۶ شرکت تعاونی زراعی با مشارکت ۷۴۹ نفر از ایثارگران استان اردبیل از دیگر فعالیتهای این اداره کل در این مدت بوده است.

افشار افزود: شرکتهای تعاونی یاد شده در سطح ۵ هزار هکتار از اراضی شهرستانهای پارس‌آباد، بیله‌سوار و گرمی‌مغان به تولید انواع محصولات کشاورزی مشغول هستند.

در سطح استان اردبیل جمعاً ۶۳۰ شرکت تعاونی در زمینه‌های مختلف تولیدی، خدماتی فعالیت دارند.

صندوق تعاون در سال گذشته بیش از ۵۴ میلیارد ریال تسهیلات ارائه کرد

صندوق تعاون کشور در سال ۷۴ توانست بیش از ۵۴ میلیارد ریال تسهیلات اعتباری را در قالب عقود اسلامی و به صورت وام‌های کوتاه و میان مدت به اتحادیه‌ها و تعاونی‌ها اعطاء کند.

عباس خواجه پیری مدیرعامل صندوق تعاون روز یکشنبه با اعلام این مطلب در دومین گردهمایی مدیران شعب صندوق تعاون کشور اظهار داشت: در همین ارتباط حجم تسهیلات اعطایی نسبت به سال ۷۳ دو برابر افزایش یافت.

وی توفیق صندوق تعاون را مرهون ایجاد رابطه‌های تنگاتنگ با تعاونی‌ها و استقبال آنها از افتتاح حساب و گردش مالی مناسب نزد صندوق تعاون ذکر کرد و گفت: این صندوق اکنون با راه‌اندازی شعب خود در مراکز استان‌های کشور در نظر دارد به منظور توسعه و ایجاد شبکه عمومی خدمات رسانی به

تعاونی‌ها تا پایان سال جاری در بیشتر شهرهای بزرگ شعب خود را دایر کند.

وی خاطر نشان ساخت: یکی از اهداف و برنامه‌های مهمی که صندوق در سال جاری دنبال می‌کند برقراری ارتباط متقابل با تعاونی‌ها است تا بتواند با اعطاء تسهیلات اعتباری و ارائه خدمت به تعاونیها از منابع مالی وسیعی که در بخش تعاون موجود است در جهت افزایش حجم نقدینگی صندوق برای رفع مشکلات و مضایق مالی سایر تعاونیها استفاده کند.

۲۰ شرکت تعاونی در ساوه تشکیل شد

ریس اداره تعاون شهرستان ساوه گفت ۲۰ شرکت تعاونی با سرمایه‌گذاری اولیه ۶۵۹ میلیون ریال طی سال گذشته در این شهرستان ایجاد شد.

محمد حقیقی روز دوشنبه با اعلام این مطلب افزود: این تعاونیها با ۲ هزار عضو در زمینه‌های تولیدی، مسکن و حمل و نقل تشکیل شده‌اند.

وی گفت ۲ میلیارد و ۲۶۰ میلیون ریال تسهیلات در سال گذشته از محل اعتبارات تبصره سه در اختیار تعاونیهای این شهرستان قرار گرفت.

هم اکنون بیش از ۱۸۰ تعاونی اعم از تولیدی، مسکن، مصرف، اعتبار و حمل و نقل در شهرستان ساوه فعالیت دارند.

پرداخت ۱۵ میلیارد ریال اعتبار به تعاونیها در زنجان

۱۵ میلیارد ریال اعتبار از محل تبصره ۳ سال گذشته به تعاونیهای استان زنجان پرداخت شد.

به گزارش واحد مرکزی خبر سرپرست اداره کل تعاون استان زنجان با اعلام این خبر گفت: در این مدت ۴۳ طرح تعاونی در زمینه کشاورزی، صنایع تبدیلی، آموزشی صنعتی و خود اشتغالی در این استان اجرا شده است.

سرپرست اداره کل تعاون استان زنجان تعداد تعاونیهای فعال این استان را ۵۵۰ واحد و اعضای آنها را بیش از ۹۱ هزار نفر اعلام کرد.

تولید فرش در استان همدان

بافندگان عضو شرکت تعاونی قالیبافان شهرستان تویسرکان در سال گذشته بیش از ۹۲۴ تخته فرش به ارزش ۲۰۵ میلیون ریال تولید کرده‌اند. به گزارش واحد مرکزی خبر ۷۷۵ تخته از این فرشها به کشورهای کانادا و آلمان صادر شده است.

شرکت تعاونی قالیبافان شهرستان تویسرکان با آغاز فعالیت خود در سال گذشته علاوه بر پرداخت ۶۰ میلیون ریال وام ۴۰۰ دستگاه دارقالی، مقادیری مواد اولیه بافت فرش به ارزش ۳۳۵ میلیون ریال را در اختیار ۸۱۳ نفر از اعضاء قرار داده است.

تولید عسل در تنکابن

۱۵۰ تن عسل از ۷۵۰۰ کندوی بومی و مدرن شهرستان تنکابن برداشت شد. مدیرعامل شرکت تعاونی زنبورداری تنکابن در گفتگویی با خبرنگار واحد مرکزی خبر با اعلام این خبر افزود: با توجه به موقعیت مناسب آب و هوایی و فراوانی گلهای شهدار در منطقه تنکابن، ۴۸۸ زنبوردار این شهرستان سال گذشته ۱۵۰ تن عسل تولید کردند و پیش‌بینی می‌شود امسال دویست تن عسل در این شهرستان تولید شود. وی همچنین افزود:

اعضاء، مدیران، کارکنان، میزان فعالیت و وضعیت کلی اتحادیه‌ها اشاره کرد. ممیزی:

رسیدگی به وضعیت تجاری اتحادیه‌ها و حسابرسی از طریق اعمال قدرت اجرایی.

نظارت، راهنمایی و آموزش ویژه:

تغییر اساسنامه اتحادیه، موافقت‌نامه‌ها و قوانین، تغییر قوانین، مسکوت‌گذاردن کل یا قسمتی از امور تجاری، ممنوعیت عرضه دارایی.

اقدامات و آموزشهای ضروری:

با دریافت گزارشهای مشروح در بند (۳) یا اجرای ممیزی مشروح در بند (۴) این جزوه، چنانچه مقام اجرایی مشاهده کند که فعالیتهای تجاری یا حسابهای اتحادیه با اساسنامه، موافقت‌نامه‌ها و قوانین آن در تناقض است، این مرجع می‌تواند مدت زمانی را تعیین کند که طی آن اقدامات ضروری اعمال شود.

مسکوت‌گذاردن امور تجاری، ترتیب انحصاب مدیران جدید و ابطال مصوبات و قوانین

ترتیب انحلال

ابطال قطعنامه، انتخابات و نتایج حاصله از انتخابات:

مقام اجرایی ناظر بر اتحادیه‌ها و اتحادیه‌های مرکزی از طریق سطوح سازمانی تعیین می‌شود. کفیل ذی صلاح اتحادیه، مقام اجرایی ناظر برای اتحادیه‌های مرکزی و اتحادیه‌های تعاونیهای کشاورزی در سطح رئیس یا سطوح بالاتر و همچنین برای واحد اصلی تعاونیهای کشاورزی در سطح مافوق مقام ریاست می‌باشد. رئیس، مقام اجرایی ناظر برای واحد اصلی تعاونیهای کشاورزی در سطح مادون مقام ریاست می‌باشد.

ارتباط اداره تعاونی کشاورزی با توسعه تعاونیهای کشاورزی ژاپن

اتحادیه‌های تعاونی کشاورزی ژاپن نقش

ارزنده‌ای در مدرنیزه کردن کشاورزی کشور ژاپن و در توسعه کشاورزی و مناطق روستایی ایفا نموده‌اند. در این برهه تاریخی توسعه، دولت جهت پیشبرد بازسازی و یکپارچه کردن کشاورزی از ارائه راهنماییهای مثبت فروگذار نکرده و چارچوب قانونی لازم در این زمینه را به مورد اجرا گذارده است اما همچنان در مخالفت با مداخله مستقیم در امور کشاورزی ثابت قدم است، بعلاوه دولت در جهت توسعه و تحکیم تعاونیهای کشاورزی تلاش می‌کند، اما در عین حال به استقلال کارگران در بخش کشاورزی همواره به عنوان تعهد اصلی خود احترام می‌گذارد.

در حال حاضر، کشاورزی ژاپن توجه خود را بر مسائلی از قبیل کاهش هزینه‌ها در پاسخ به بین‌المللی کردن کشاورزی و حفظ افراد مورد نیاز جهت مراقبت از مزارع کشور متمرکز نموده است. تعاونیهای کشاورزی، خود با مسائل مختلفی روبرو هستند. محیط زیست هر

بقیه از صفحه ۱۳

آمار بدهید که چه کالاهایی متقاضیان زیادتری دارد و باید هر چه زودتر برای فروشگاه تهیه شود. در نتیجه، می‌توان گفت که اگر بین اطلاعاتی که شما به مدیر فروشگاه ارائه می‌دهید و کالاهایی که براساس این اطلاعات خریداری می‌شود هماهنگی وجود داشته باشد، در شرایط عادی می‌توان به پیشرفت امور فروشگاه امیدوار بود.

نمونه دیگر، سخنانی است که مسوولان تعاونی مصرف از مشتریان درباره کم و کیف کالاها می‌شنوند. حال اگر این مسوولان چنین اطلاعاتی را جمع‌آوری و دسته‌بندی کنند و در اختیار تولیدکنندگان آن کالاها قرار دهند، تولیدکنندگان برای جلب رضایت مشتریان در کم و کیف کالاها تغییراتی خواهند داد و این کار از یک طرف به تولید بیشتر، از طرف دیگر به فروش و سود زیادتر، و در نهایت به

روزه دستخوش دگرگونی می‌شود، نیازهای اعضاء تغییر می‌کند، و رقابت به دنبال آزادی مالی با روندی ناخوشایند پیش می‌رود. در نتیجه، این دگرگونیها راه‌حلهای جدیدی می‌طلبند.

دولت ژاپن با بررسی سیستم تعاونی کشاورزی، موجبات بهبود تشکیلات و فعالیتهای کشاورزی را فراهم می‌سازد. از نظر دولت، جایگاه تعاونی‌های کشاورزی به عنوان سیستم اتحادیه مستقل تعاونی کارگران کشاورز همواره مدنظر بوده و دولت بر آن است تا راهسمنایهای لازم را در قالب همکاری تنگاتنگ با اتحادیه مرکزی تعاونیهای کشاورزی تداوم بخشد.

- 1- Tokugawa Shogunate
- 2- Meigi Era
- 3- Sangyo - Kumiai
- 4- Nogyokai
- 5- Nogyo - Kyodo - Kumiai

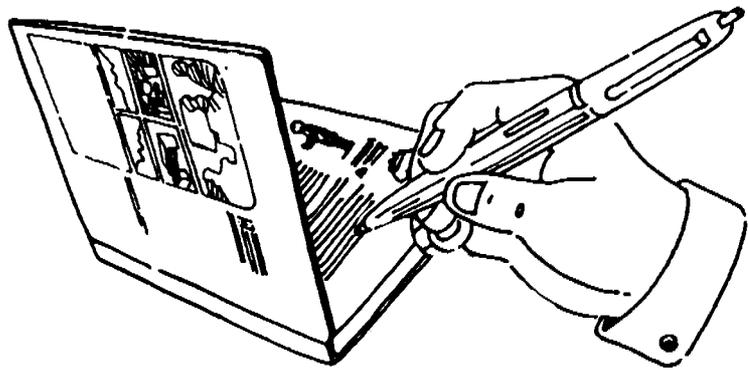
رضایت شستر مشتری منجر خواهد شد.

و بالاخره، اگر شما فروشگاهی دارید که براساس نظرخواهی از مشتریان کالا تهیه و عرضه می‌کند، در صورتی موفقیت شرکت شما قابل تضمین است که اطلاعات حاصل از این نظر خواهیها دقیق و با خواست مشتریان هماهنگ باشد، به موقع در اختیار افراد مربوط (مدیریت تعاونی) قرار گیرد، و آنها نیز براساس این اطلاعات نسبت به تهیه کالا اقدام نمایند.

۱ - Luther Gulick

۲ - این اصول با علامت اختصاری POSDCORB شناخته می‌شود و این حروف سرآغاز واژه‌های زیر است

P-Planning O- Organizing , S-Stacking, Directing, O-Ordinationg, R-Reporting, Budgeting

پرسش و پاسخ حقوقی

از: سید یوسف اسماعیل صفوی

اخذ تصمیم صحیح و منطبق با قانون را از مجمع عمومی سلب می‌نماید. لذا در پاسخ به سؤال آقای غفاری اجمالاً متذکر می‌گردد:

۱- اگر پیشنهاد اخراج عضو خارج از دستور جلسه و بنابه پیشنهاد یک یا چند نفر از مدیران، در جلسه مجمع عمومی طرح شود، اتخاذ تصمیم در این مورد به جلسه بعد از تنفس مجمع که با رعایت مقررات اساسنامه تشکیل می‌گردد، قابل احاله است. اعضای که اخراج آنان مطرح است چه در جلسه قبل یا بعد از تنفس مجمع حق اعمال رای ندارند.

۲- در صورتی که هیات مدیره شرکت تعاونی (با مدیرعامل در صورت تفویض اختیار از سوی هیات مدیره) موضوع اخراج یک یا چند نفر از اعضا را در دستور جلسه مجمع عمومی مربوط قرار داده و برای اطلاع عموم اعضا آگهی شده باشد. مجمع عمومی متشکله در صورت رسمیت یافتن می‌تواند به موضوع رسیدگی و تصمیم‌گیری نماید. لیکن اعضای که اخراج آنان در جلسه به رای گذارده می‌شود علیرغم امکان حضور در مجمع، حق اعمال رای در مورد اخراج خود را ندارند.

مضافاً اینکه در قانون شرکتهای سهامی، سهامدارانی که مفاد ماده ۳۵ این قانون را عمل نکنند نمی‌توانند در هیچیک از مجامع عمومی شرکت حضور یافته و اعمال رای نمایند مگر آنکه موجبات این ممنوعیت را مرتفع نمایند. (در این مورد به مواد ۳۵ و ۳۷ قانون اصلاح قسمتی از قانون تجارت مصوب ۱۳۴۷ مراجعه شود).

پرسش: آقای احمدرضا معینی بازرس یک شرکت تعاونی مصرف این سوال را مطرح کرده‌اند: در صورتی که هیات مدیره یک شرکت تعاونی قبل از خاتمه مدت ماموریت خود مرتکب تخلف شده و یا نتواند به وظایف خود عمل نمایند کدام شخص یا

آقای غفاری در خاتمه نامه خود خواستار اظهار نظر پیرامون امکان حضور و اعمال رای اعضای شده‌اند که در مجمع عمومی موضوع اخراج آنان مطرح و مورد اخذ تصمیم واقع می‌گردد.

پاسخ: گرچه ممکن است پیشنهاد هر یک از مدیران در مورد اخراج عضو یا تعدادی از اعضای یک شرکت تعاونی قبلاً در آگهی دعوت مجمع و ضمن موارد دستور جلسه ذکر نشده و مستقیماً به جلسه مجمع پیشنهاد گردد، لیکن چون بنابر قاعده و شیوه عمومی مقرر در اساسنامه‌های منطبق با قانون بخش تعاونی، اتخاذ تصمیم پیرامون پیشنهاد یا پیشنهادهایی که خارج از دستور جلسه آگهی شده، در مجمع عمومی طرح می‌شود، می‌بایست پس از موافقت رئیس مجمع و تصویب اکثریت اعضای حاضر در جلسه، به جلسه بعد از تنفس همان مجمع که برابر مندرجات اساسنامه تشکیل می‌گردد، احاله شود، و از طرفی اعمال رای عضوی که اخراج وی به رای گذارده می‌شود، در مجمع عمومی ذریبط، علاوه بر ممنوعیت مصرح در قانون سابق شرکتهای تعاونی، به لحاظ آنکه اعمال رای این گونه اعضا بویژه در صورت کثرت، معمولاً در جهت تامین منافع خود و مغایر با مصالح و منافع عمومی اعضا و شرکت خواهد بود و

پرسش: آقای غفاری عضو یکی از شرکتهای تعاونی توزیع صنعتی با اشاره به سابقه دیرینه عضویت خود در تعاونی و توضیح اینکه تا پیش از تصویب و اجرای قانون بخش تعاونی اقتصاد جمهوری اسلامی ایران، مطابق با مقررات قانونی و اساسنامه وقت تعاونیها، مرجع تصویب اخراج عضو (با فرض بر تحقق هر یک از شروط معینه برای اخراج)، هیات مدیره هر تعاونی تعیین شده بود و در عین حال کسی که اخراج او از عضویت، مورد تصویب هیات مدیره قرار می‌گرفت، به موجب قانون حق داشت که اعتراض خود را کتباً به بازرس یا بازرسان و در غیاب آنها به سازمان تعاونی ناظر بر فعالیت تعاونیها اعلام دارد تا در نخستین مجمع عمومی عادی برای اخذ تصمیم قطعی دایر بر تأیید اخراج یا اعاده به عضویت مطرح گردد و عضو اخراج شده نیز مجاز بود که بدون داشتن حق رای، صرفاً برای ادای توضیحات لازم در مجمع حضور یابد. عنوان کرده‌اند که در قانون بخش تعاونی اخراج عضو بنابه پیشنهاد هر یک از مدیران، حسب مورد در صلاحیت تصمیم‌گیری مجمع عمومی عادی یا فوق‌العاده گذارده شده ولی در مورد حضور یا طرح شکایت یا اعمال رای عضوی که اخراج وی به مجمع عمومی پیشنهاد می‌شود، در مجمع مطالبی قید نشده است.

مرجعی و به چه طریق می‌تواند برای انتخاب هیات مدیره جدید اقدام نماید؟

پاسخ: در محدوده ارکان سه‌گانه و تشکیلات داخلی هر تعاونی، تشخیص تخلف هیات مدیره از مقررات قانونی، اساسنامه و یا آئین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های مصوب مجامع عمومی، بدو برعهده بازرس اصلی تعاونی است که باید با جمع‌آوری دلایل و مدارک لازم مجمع عمومی فوق‌العاده را برای تصمیم‌گیری درباره موضوع و عندالزوم عزل هیات مدیره دعوت به تشکیل نماید. مرجع تصمیم‌گیرنده در این مورد به شرط حصول آراء موافق لاقفل سه چهارم اعضای حاضر در جلسه رسمی، مجمع عمومی فوق‌العاده است. چون این وظیفه (دعوت مجمع) برعهده بازرس گذارده شده و هیات مدیره تعاونی در صورت عزل بوسیله مجمع عمومی فوق‌العاده، در مورد امکان یا عدم امکان اداره امور شرکت تا انتخاب هیات مدیره جدید دچار تردید می‌شوند و در این صورت بروز وقفه در فعالیت شرکت و ورود ضرورزیان به شرکت و اعضای آن محتمل می‌باشد، لذا لازم است بازرس شرکت با برنامه‌ریزی قبلی و رعایت موازین قانونی در مورد دعوت مجمع عمومی عادی نیز برای انتخاب هیات مدیره جدید اقدام نماید بنحوی که عزل هیات مدیره و انتخاب هیات مدیره جدید با حداقل فاصله زمانی و حداقل امکان در یک روز امکان‌پذیر باشد.

در هر حال هیات مدیره معزول نباید قبل از تحویل شرکت به هیات مدیره جدید، شرکت تعاونی مربوط را بحال خود رها نماید. به منظور تحکیم و تثبیت موقعیت و فعالیت تعاونی در فاصله زمانی عزل هیات مدیره تا تحویل و تحول آنان با هیات مدیره منتخب مجمع عمومی عادی، توصیه می‌شود در مجمع عمومی فوق‌العاده‌ای که با عزل هیات مدیره رای داده است و نیز صورتجلسه تنظیمی،

موضوع ادامه مسئولیت هیات مدیره معزول تا تحویل شرکت به هیات مدیره جدید صریحاً قید و به هیات مدیره کتباً اعلام گردد.

بقیه از صفحه ۳۵

محلی که فروشگاه باید در آن تاسیس شود تصمیم گرفتیم، باید بینیم دایره کردن فروشگاه چه تعهدات مالی دربر دارد. آیا اقدام به احداث و یا خرید فروشگاه خواهیم کرد یا فقط اجاره خواهیم نمود؟ مقدار سرمایه‌ای که باید برای ساختمان، ائانه و لوازم و موجودی کالا به کار انداخت به چه میزان است؟

حتی بودجه سرمایه‌گذاری را می‌توان با تجزیه و تحلیل منطقی و تعیین ضوابط و معیار معین، تهیه و تنظیم نمود. مثلاً:

۱- هر مترمربع ساختمان موردنظر چقدر تمام می‌شود؟

۲- هر مترمربع زمین مورد نظر چقدر تمام می‌شود. و بنای فروشگاه چند سال عمر خواهد داشت؟

۳- مبیل و ائانه لازم، جای کالاهای خوراکی و غیرخوراکی و رستوران هر مترمربع چقدر خرج برمی‌دارد؟

۴- مقدار سرمایه‌گذاری برای موجودی کالاهای غذایی و غیرغذایی چه مقدار است؟ (برحسب نرخ خرده‌فروشی)

بودجه عملیات

بودجه عملیاتی عبارت از برآوردی است که در آن نکات اقتصادی طرح مورد توجه قرار گرفته و بدین ترتیب نه تنها برای یک سال تهیه می‌شود بلکه برای چندین سال آینده نیز عوامل مختلف در آن در نظر گرفته شده است.

بودجه عملیاتی براساس ارقامی که برای فروش در نظر گرفته شده است و نیز برپایه ضوابطی مانند اضافه‌ناویزه حقوق کارکنان، اجاره، استهلاک ائانه و لوازم، بهره‌بر موجودی کالا و دیگر هزینه‌ها طرح‌ریزی شده است این بودجه عملیاتی ضابطه‌ای درباره شرایط اقتصادی اجرای طرح موردنظر خواهد داد.

بقیه از صفحه ۴۶

به منظور حمایت از زنبورداران تنکابن امسال ۷۰۰ کیلوگرم موم و ۸۰۰ کندوی مدرن بین آنان توزیع می‌شود.

تولید فرش دست‌بافت در کلاردشت

شرکت تعاونی فرش دستبافت کلاردشت با ۵ هزار عضو، سالانه حدود ۱۴۰ هزار متر مربع فرش تولید می‌کند. مدیرعامل شرکت تعاونی فرش دستبافت کلاردشت دیروز اعلام کرد: تولیدات فرش این شرکت به ارزش سی میلیارد ریال سال گذشته به کشورهای آسیایی، اروپایی و امریکا صادر شد. وی دوام و ثابت بودن رنگ و منحصر به فرد بودن طرحها و نقشها را از جمله ویژگیهای فرش کلاردشت نام برد و افزود: شرکت تعاونی فرش کلاردشت در نظر دارد در صورت تامین امکانات و حمایت از سوی مسئولان و سازمانهای ذیربط در بافت فرش از رنگهای گیاهی استفاده کند مدیرعامل شرکت تعاونی فرش کلاردشت مشکلات این تعاونی را نداشتن سرمایه کافی گران بودن مواد اولیه از قبیل نخ، پشم و رنگ عنوان کرد.